

Катерина Лобузiна,
зав. вiддiлу НБУВ

Андрiй Клочок,
провiдний iнженер НБУВ

Електронний каталог НБУВ: проблеми адаптацiї до умов сучасного iнформацiйного середовища

Розглянуто основнi тенденцiї розвитку iнформацiйної дiяльностi бiблiотек в умовах iнтенсивного запровадження iнформацiйно-комунiкацiйних технологiй. Охарактеризовано технологiчнi рiшення та результати функцiонування електронного каталогу Нацiональної бiблiотеки України iменi В. I. Вернадського в середовищi системи автоматизацiї бiблiотек «IRBIS-64».

К л ю ч о в i с л о в а: iнформацiйна дiяльнiсть бiблiотек, iнформацiйно-комунiкацiйнi технологiї, iнтеграцiя бiблiотечно-iнформацiйних ресурсiв, електронний каталог бiблiотеки.

The basic tendencies of development of the information work of libraries in conditions of quick progress of information-communication technologies are considered. The brief review of the basic decisions of integration of library information resources is presented. Technological decisions and results of functioning of electronic catalogue of the V. Vernadskyi National Library of Ukraine in the environment of library automation system «IRBIS-64» are stated.

K e y w o r d s: information activity of library, information and communication technology, integration of library information resources, electronic catalogue of library.

Всесвiтня доповiдь ЮНЕСКО «До суспiльств знань» [5] засвiдчила, що перебуваючи в «ейфорiї» iнформатики дехто з фахiвцiв угледiв запрограмовану смерть бiблiотек, але, як бачимо, цього не сталося. Технiчнi можливостi та скорочення вартостi iнформацiйних послуг не призвели до нехтування досвiдом та традицiями. У нових iнформацiйних реалiях бiблiотека як культурний центр i мiсце обмiну знаннями динамiчно перетворюється у своєрiдний полюс доступу до нових знань. Вона сьогоднi дедалi активнiше виконує роль посередника мiж мiсцевим i глобальним, нацiональним та загальнолюдським. Бiблiотечнi технологiї стають для широких верств населення найважливiшим iнструментом оволодiння лiнгвiстичним та культурним розмаiттям свiту, дають змогу вписати все це розмаiття в iнфосферу держави.

Фонди бiблiотек iнтенсивно поповнюються електронною, аудiовiзуальною iнформацiєю у виглядi електронних версiй сучасних видань та завдя-

ки створенню цифрових копiй власних традицiйних друкованих i рукописних документiв [4]. У цих iнформацiйно-суспiльних процесах бiблiотеки повиннi вiдiграти належну їм роль: з одного боку, виступити системоорганiзуючим чинником – використати накопичений традицiйний досвiд упорядкування та подання знань користувачам, оволодiти сучасними iнформацiйно-комунiкацiйними технологiями (IKT) як засобом розвитку власного електронного iнформацiйного ресурсу, а з другого, – вiдiграти комунiкацiйну та освiтню роль у процесах органiзацiї доступу до знань, стати точкою доступу до IKT широких верств населення, оперативного i якiсного обмiну iнформацiєю, пiдвищення iнформацiйної культури i грамотностi сучасної людини.

Еволюцiя iнформацiйної дiяльностi бiблiотек з появою нових можливостей IKT, на нашу думку, вiдбувається за такими основними напрямками:

- розвиток онлайнових (вiддалених) форм обслуговування читачiв / користувачiв бiблiотеки;

- формування власних електронних інформаційних ресурсів: створення електронних бібліотек та архівів відкритого доступу;
- глобалізація бібліотечних інформаційних ресурсів: інтеграція ресурсів та кооперативна робота бібліотек.

Дослідження сучасного ринку бібліотечних послуг [1] засвідчують, що для забезпечення оперативного і повного доступу до інформації та адаптації бібліотечної практики до сучасних інформаційних потреб окремо взятого читача / користувача і суспільства знань, бібліотека має надавати такі основні інформаційні сервіси:

- доступ до електронного каталогу та баз даних, що створюються бібліотекою (локальний і віддалений), реалізація пошуку за будь-яким елементом бібліографічного опису;
- реалізація тематичного пошуку за ієрархічним рубрикатором або тезаурусом;
- локальний та онлайнний доступ до електронних інформаційних ресурсів (електронних словників, довідників, мультимедійних продуктів) та повнотекстових баз даних;
- доступ до електронних каталогів інших бібліотек;
- перегляд спеціалізованих електронних журналів та електронних колекцій періодики;
- можливість віддаленого замовлення документів;
- електронна доставка документів (ЕДД).

Основою реалізації цих послуг у бібліотеці є каталогізація: створення бібліографічного опису (введення метаданих) усіх документів, що знаходяться як у традиційному (паперовому), так і в сучасному електронному (цифровому) фонді бібліотеки, наведення шифрів та місць зберігання документів на фізичних носіях, URL-адрес Інтернету та імен файлів електронних інформаційних ресурсів, забезпечення описів документів систематичними індексами, предметними рубриками та ключовими словами. Саме цієї упорядкованості та професійності не вистачає сучасному Інтернет-середовищу, яке надає надшвидкий доступ до інформації, але не забезпечує її професійним «когнітивним фільтром» [14], відсутність якого призводить до масового інформаційного шуму та інформаційного перевантаження користувачів. Як справедливо зазначає Н. Стрішенець [12], з появою пошукових систем Інтернету істотно змінилася роль бібліотечних каталогів. Сучасний користувач інформації, як правило, починає пошук інформації через Google. Цілком очевидно, що електронний каталог (ЕК) бібліотеки

на відміну від попередніх десятиліть є лише одним з багатьох пошукових засобів, який охоплює порівняно вузький спектр інформаційних ресурсів, однак він і сьогодні залишається головною бібліотечною послугою, єдиним засобом для доступу й використання бібліотечних фондів.

Виникнення глобальних комп'ютерних мереж спричинилося до корінної зміни всієї ідеології каталогізаційної роботи бібліотек. Аналіз показує, що бібліотеки, незважаючи на постійний дефіцит фінансів, дуже марнотратні установи. Наведемо простий приклад. Одна і та ж книга, видана 10-тисячним тиражем, приблизно в 5 тисячах випадків потрапляє до бібліотеки, де таке ж число раз піддається повній каталогізаційній обробці. Якраз це і засвідчує нераціональність витрачання людських і часових ресурсів, при тому, що якість опису та змістової обробки книги відрізнятимуться у різних каталогізаторів. Можна не сумніватися, що в багатьох випадках каталогізація буде виконана з помилками, оскільки далеко не у всіх бібліотеках каталогізатори мають відповідну кваліфікацію. Отже, запозичення готових записів, підготовлених іншими організаціями або спеціальними бібліографічними службами, є найбільш перспективним способом як ретроспективної переробки карткових каталогів, так і опрацювання поточних надходжень літератури для актуалізації електронних каталогів бібліотек. Така технологія є домінуючою для бібліотек розвинутих західних країн. Зокрема, в США більше 80 % бібліотек користуються послугами служби ON-LINE CATALOGING корпорації OCLC. Іншими великими корпораціями, які надають аналогічні послуги, є RILIN, WLN, PICA та ін. Ці ж організації виконують замовлення бібліотек, пов'язані з переведенням у машинозчитувану форму їхніх каталогів. У Росії зазначені функції збирається виконувати Російський центр корпоративної каталогізації [3, 9].

Найбільш детально типологія корпоративних бібліотечних рішень досліджена Ф. С. Воройським і Я. Л. Шрайбергом [2]. Вчені виокремлюють такі основні види корпоративних бібліотечно-інформаційних систем, виходячи з принципів їх реалізації: зведені каталоги; бібліотечні системи корпоративної каталогізації; інтегровані (корпоративні) бібліотечно-інформаційні системи.

Зведені каталоги – найстаріший клас корпоративних бібліотечних систем: від міжнародних (OCLC WorldCat) до регіональних і локальних. Вони успішно функціонують і досі. У Росії найбільш вдалим вважають Російський Зведений

каталог науково-технічної літератури (розроблення та підтримка – ДПНТБ Росії, працює з 1987 р.). Це своєрідна адресно-бібліографічна база даних фондів бібліотек Росії і СНД у частині іноземних книг, зарубіжної періодики, вітчизняних (російськомовних) книг з питань науки, техніки, сільськогосподарства та медицини.

Існує дві основні моделі створення та надання доступу до зведених каталогів:

- єдина база даних, де містяться коди (адреси, сігли) фондоутримувачів;
- розподілена система локальних каталогів учасників (віртуальний зведений каталог), де кожен каталог учасника залишається і ведеться самостійно, але користувачеві представляється вся система як єдиний зведений каталог (найчастіше через Z39.50).

Найбільшим і найвідомішим є проект зведеного світового каталогу OCLC * WorldCat [15]. Він

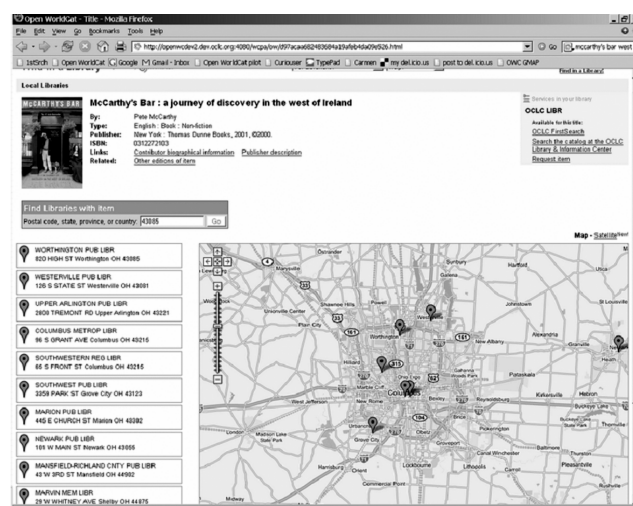
містить документи і матеріали різних форматів (фізичні та електронні): записи книг, відео, періодичні видання, статті, книги, музику, електронні книги, ноти, генеалогічну літературу, куль-

турні артефакти, цифрові об'єкти, веб-сайти тощо. Це найпопулярніші, рідкісні і оригінальні ресурси, що мають різні форми людського вираження, подані 470 мовами з 57 000 бібліотек у 112 країнах світу. OCLC співпрацює з національними бібліотеками багатьох країн. Понад 40 національних каталогів, у т. ч. Польщі, Австралії та Нової Зеландії, представлені у WorldCat. Багато записів у каталозі мають

* OCLC (Online Computer Library Center, Inc.) – Онлайновий Комп'ютерний Бібліотечний Центр. Інформаційний сервіс бібліотек та науково-дослідна організація, що займається розширенням доступу до бібліотечної інформації в світі та зниженням інформаційних витрат. 112 країн світу використовують сервіси OCLC для пошуку, придбання, каталогізації, замовлення і збереження бібліотечних матеріалів. Головний офіс знаходиться в Дубліні, Огайо, США.

обкладинки, зміст, огляди, посилання на відповідні ресурси. Спрощене відображення назв дає змогу користувачам і бібліотечному персоналу швидко отримувати необхідну інформацію щодо особливо популярних книжок. Програма Open WorldCat (Відкритий світовий каталог) надає безкоштовний доступ до 75 % ресурсів WorldCat. Пошук можна вести за ключовими словами (назва, предмет, персоналія) або у розширеному вигляді за назвою, автором, ISBN, ISSN, індексом класифікації Бібліотеки Конгресу США. Результати пошуку надаються у вигляді стислого бібліографічного опису. Користувачі також можуть самі доповнювати елементи бібліографічного опису на основі вікі-технології *. Для цього існують: поле Add tags, де можна ввести додаткові ключові слова (теги); поле Write a review, де можна ввести огляд або анотацію, висловити власну думку. Якщо користувач вводить своє місцезнаходження (країна, поштовий індекс або широта і довгота), то отримує список бібліотек у ранжованому порядку від найближчих до найвіддаленіших.

Бібліотеки OCLC на GoogleMaps.
Шукаємо найближчу

Сьогодні WorldCat має інтегровані рішення з найпопулярнішою пошуковою системою Інтернету Google **. Також є можливість отримати інформацію про фізичне розташування найближчої біб-

* *вікі* (англ. *wiki*) – веб-сайт, структуру і зміст якого користувачі можуть самостійно змінювати за допомогою інструментів, що надаються самим сайтом. Найвідоміший вікі-сайт – Вікіпедія <http://www.wikipedia.org/>.

** *Google* <http://www.google.com/> – лідер пошукових машин Інтернету, обробляє понад 40 мільярдів запитів на місяць та індексує понад 8 мільярдів веб-сторінок, займає більше 60 % світового ринку. Може знаходити інформацію на 191 мові (з 15 жовтня 2009 р.). Пошуковою системою Google володіє корпорація Google Inc. Google.

ліотеки, котра є власником знайденого матеріалу, переглянувши адреси відповідних бібліотек за допомогою GoogleMaps (Карти Google).

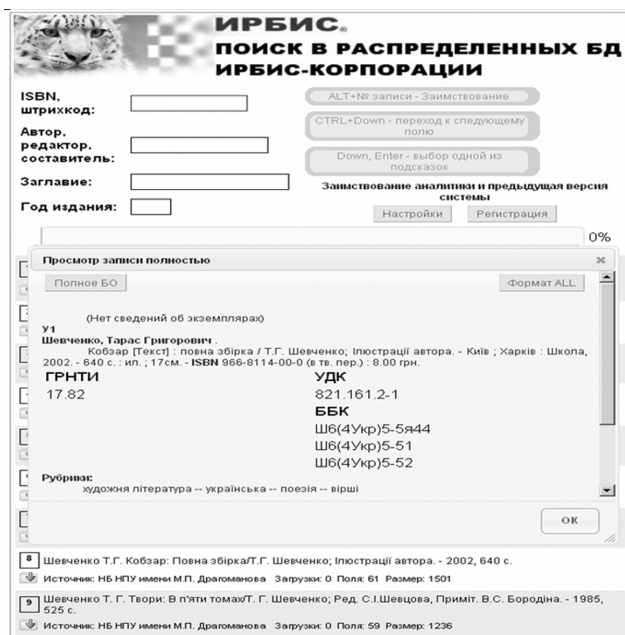
Системи корпоративної каталогізації – один з найпоширеніших засобів кооперації бібліотек. Основними загальними цілями створення і функціонування бібліотечних систем корпоративної каталогізації є:

- скорочення витрат на каталогізацію (в умовах автономних технологій вони є досить значними і мають стійкі тенденції до зростання);
- забезпечення інформаційної та лінгвістичної сумісності електронних каталогів і баз даних (БД) бібліотек для реалізації повноцінного доступу до бібліотечних ресурсів як окремих країн, так і світового співтовариства загалом;
- досягнення високої якості бібліографічного та аналітичного опису первинних документів в електронних каталогах бібліотек;
- підвищення ефективності обслуговування користувачів, у т. ч. через системи міжбібліотечного абонементу (МБА) та електронної доставки документів (ЕДД).

Вдалим рішенням корпоративної каталогізації, яке доступне бібліотекам України (користувачам САБ «ІРБІС», ДПНТБ Росії *), є «ІРБІС-Корпорація». Вона створена на засадах розподіленої каталогізації, інтегрована у модуль «Каталогізатор» та використовує Google-подібний інтерфейс для швидкісного пошуку елементів бібліографічного опису [10].

Бібліотеці для підключення власного каталогу до системи корпоративної каталогізації необхідно мати доступ до Інтернету та онлайнвий каталог, реалізований засобами WEB-ІРБІС.

* *ІРБІС* (рос. ИРБИС – интегрированная развивающаяся библиотечно-информационная система) – система автоматизації бібліотек (САБ), що відповідає всім міжнародним вимогам, які висуваються до сучасних автоматизованих бібліотечних систем. Розроблена Державною публічною науково-технічною бібліотекою Росії (ДПНТБ Росії), офіційно розповсюджується Асоціацією користувачів та розробників електронних бібліотек і нових інформаційних технологій (рос. Ассоциация пользователей и разработчиков электронных библиотек и новых информационных технологий – ЭБНИТ) <http://www.elnit.org/>.

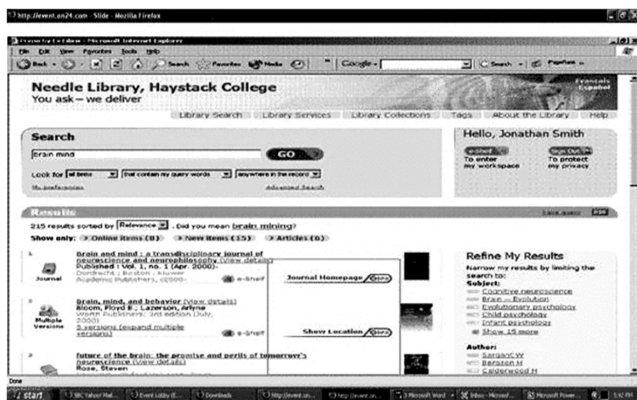

«ІРБІС-Корпорація» (ДПНТБ Росії)

Інтегровані (корпоративні) бібліотечно-інформаційні системи. Під інтегрованою бібліотечно-інформаційною системою розуміється добровільне об'єднання низки адміністративно незалежних бібліотек (а також інформаційних органів або служб) для спільного вирішення основних функціональних завдань, пов'язаних переважно зі створенням бібліотечно-інформаційних ресурсів загального користування корпорації та забезпечення вільного (і що особливо важливо – ефективного) доступу до них через Інтернет.

Одним із характерних прикладів інтегрованої бібліотечно-інформаційної системи нової генерації є розроблення корпорацією Ex Libris програмного продукту Primo. Основними функціональними особливостями та перевагами пропонованого рішення є: швидка відповідь на пошуковий запит, високоякісне ранжування документів за релевантністю, єдина точка доступу до інформаційних ресурсів будь-якого формату, можливість інтерактивної взаємодії користувачів з інформаційним ресурсом (додавання оглядів, оцінок та інших додаткових приміток), простий інтуїтивний графічний користувацький інтерфейс, заснований на принципах WEB 2.0 [17].

Сучасні користувачі дуже чутливі до витрат часу та виявлення найбільш релевантного запиту інформації. Так, дослідження поведінки переважної більшості інтернет-користувачів, проведене Кулесом і Шнейдерманом [16], показало, що ними переглядається лише перша сторінка результатів пошуку і дуже рідко справа доходить до наступних. Тому принципово важливим є правильне розташування результатів пошуку на екрані. У Primo засто-

Інтерфейс програмного продукту Primo.
Розробка корпорації Ex Libris

совуються спеціальні алгоритми релевантності, адаптовані до бібліотечного середовища. Вони і дають змогу виявити цінні академічні ресурси.

Інтерфейс подання результатів пошуку також має велике значення. Тому він повинен бути гарним та інтуїтивно зрозумілим. Представлення результатів пошуку у Primo супроводжується стислою візуальною інформацією та піктограмами. Все це допомагає сформуванню первинне уявлення про інформаційні ресурси, що розшукуються, їх тип та формат.

Інструментарій Primo дає змогу організувати доступ у єдиному вікні до будь-яких інформаційних ресурсів (інтернет-сторінок, повних текстів, бібліографічних описів документів різних бібліотек тощо), а також має засоби мультиплатформної підтримки інтегрованого пошуку у бібліотечних каталогах різних установ. Основною вимогою до інтеграції власних ресурсів бібліотеки у корпоративні бібліотечно-інформаційні системи є дотримання міжнародних стандартів опису документів: бібліографічного (UNIMARC, MARC 21) або метаданих Dublin Core (DCMI).

Сучасні тенденції розвитку інформаційного ринку та інформаційно-комунікаційних технологій вимагають від бібліотек прийняття оптимальних рішень щодо адаптації власної автоматизованої технології до цих реалій. Так, у НБУВ відділ програмно-технологічного забезпечення комп'ютерних мереж протягом 2009–2010 рр. [6] здійснив поетапне впровадження та адаптацію бібліотечних технологічних процесів, пов'язаних зі створенням та підтримкою електронного каталогу на основі програмних рішень системи автоматизації бібліотек (САБ) «ІРБІС-64».

Електронний каталог НБУВ формується та підтримується спеціалізованими структурними підрозділами, які є основними ланками централізованого технологічного циклу «Шлях документа НБУВ» [13]: Центр формування бібліотечно-інфор-

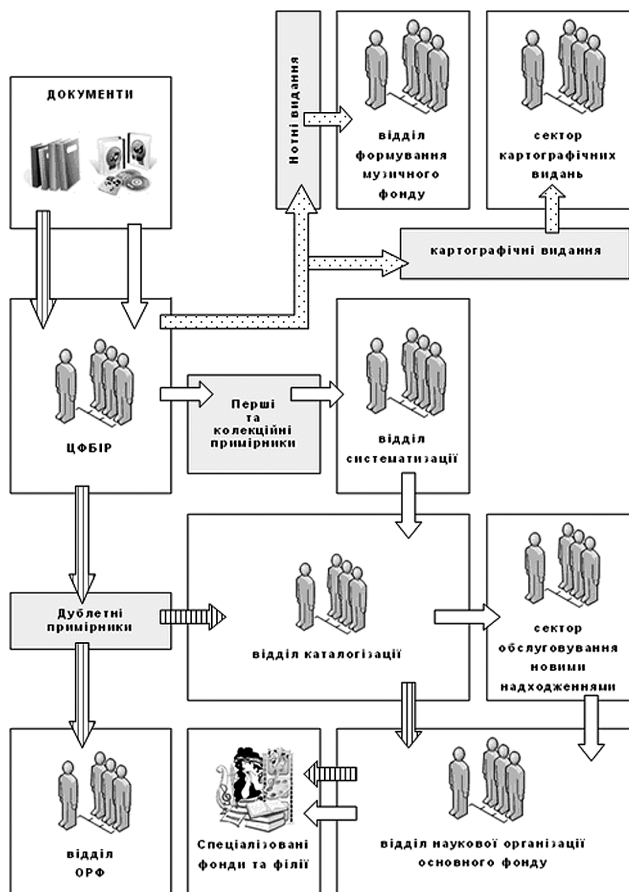
маційних ресурсів (ЦФБІР), відділ каталогізації, відділ систематизації, відділ обмінно-резервного фонду (відділ ОРФ), сектор обслуговування новими надходженнями, відділ наукової організації основного фонду. Крім того низка документів спеціалізованих фондів (ноти, картографічні видання, аркушеві образотворчі видання) опрацьовуються безпосередньо у спеціалізованих підрозділах (відділ формування музичного фонду, сектор картографічних видань, відділ образотворчих мистецтв). У процесі централізованого опрацювання документів бібліотечні співробітники мають скоординовано виконувати цілу низку професійних операцій: перевірка примірників на дублетність, введення бібліографічного опису, приписування надходжень періодичних видань, облік примірників та джерел надходження, формування путівок і актів, присвоєння і ведення систематичних індексів, реєстрація надходжень до фонду. Під час адаптації САБ «ІРБІС-64» виявили невідповідність багатьох готових рішень ДПНТБ Росії технологічним вимогам НБУВ, що потребувало ретельного дослідження та опрацювання програмних сценаріїв на всіх технологічних ланках «Шлях документа НБУВ».

Першочерговим завданням упровадження нової системи автоматизації бібліотек було проведення конвертування даних із попереднього варіанта електронного каталогу НБУВ, що створювався засобами програми Allegro [10]. До впровадження САБ «ІРБІС» існували різні бази для введення і опрацювання документів залежно від мови видання та виду документа, що створювало певні перешкоди процесу оброблення нових надходжень. Завдяки застосуванню нових технічних і технологічних схем опрацювання документів здійснено об'єднання розрізаних баз даних. Воно сприяло подальшому впровадженню автоматизованого централізованого обліку всього документного потоку НБУВ.

Наступна робота відділу була пов'язана з підготовкою та впровадженням технологічних рішень опрацювання нових надходжень книжкових видань (зокрема компакт-дисків) до НБУВ: робочі аркуші для опису окремих книг та багатотомників, диспетчерські місця, профілі користувачів, аркуші актового обліку.

Розглянемо більш детально основні етапи опрацювання нових надходжень до НБУВ і технологічні рішення, що застосовуються на «Шлях документа».

Комплектування. Для первинної каталогізації та обліку книжкових видань на етапі комплектування було підготовлено: робочі аркуші (із стислим переліком полів для опису авторефератів і дисертацій, окремих книг та багатотомників); спеціальні пошу-

Основні ланки технологічного циклу
«Шлях документа НБУВ»

кові словники для перевірки на дублетність; вихідні формати представлення даних з урахуванням виду і характеру документа; формати спеціалізованого копіювання записів для комплектування (дисертації, стисле БО, багатотомник). Налагоджено автоматичну реєстрацію перших, архівних, дублетних, колекційних примірників, комплектів (компакт-диски), конволютів. Підготовлено спеціальні технологічні рішення та вихідні форми для формування актів передавання примірників до обмінно-резервного фонду та компонування списків за галузями знань для книгообміну НБУВ. Розроблено всі види аркушів актового обліку для основних видів видань (балансові, небалансові, колекції, комплекти, дублетні примірники, конволюти, обмінно-резервний фонд тощо). У БД «Комплектування» розроблено та доопрацьовано робочий аркуш і вихідний формат для представлення даних запису «Книги сумарного обліку» з автоматичним оновленням даних актів відповідно до записів електронного каталогу (кількість назв та примірників, ціна).

Систематизація. Налагоджено роботу відділу систематизації із САБ «ІРБІС-64», конвертовано записи таблиць «Рубрикатора НБУВ», «Територіальні

типові поділи» із форматів Allegro та Microsoft Word. Налагоджено необхідні поля, робочі аркуші, засоби введення даних, вихідні формати для створення авторитетного файлу Рубрикатора НБУВ [7]. Запропонована структура, допоміжні засоби створеного авторитетного файлу рубрикатора підтримують в автоматизованому режимі процеси, пов'язані з веденням, редагуванням, поповненням, актуалізацією та подальшим використанням в електронному каталозі матеріалів класифікаційної схеми.

Здійснюється робота з редагування БД «Територіальні типові поділи», узгодження індексів електронного каталогу з таблицями ТТП та доповнення таблиць територіальними індексами UDC.

Каталогізація. Для завдань каталогізації документів технологічні рішення САБ «ІРБІС-64» виявилися найбільш пристосованими. Основним завданням упровадження системи на цьому етапі була українізація допоміжних словників та форматів виведення даних. З метою оптимізації опрацювання величезного документного потоку НБУВ було підготовлено спеціальні налаштування для каталогізації окремих видів видань: автореферати, дисертації, стандарти (адаптовано робочі аркуші, формати виведення даних, засоби автовведення та пошукові словники).

Однією з привабливих для каталогізаторів функцій, що реалізовані САБ «ІРБІС», є можливість ведення та ефективного використання авторитетних файлів (колективів, авторів тощо). З цією метою проводяться роботи з конвертації записів бази даних Allegro найменувань колективних авторів для побудови авторитетного файлу «Колективні автори» у середовищі «ІРБІС». Також розпочато створення авторитетного файлу «Видавництва України» для використання в електронному каталозі НБУВ на базі наявних в ЕК НБУВ даних, а також інтернет-джерел.

Основний фонд. Підготовлено технологічні рішення стосовно реєстрації нових надходжень: за актами – примірників, які надходять до основного фонду НБУВ та за направленнями – окремих примірників, що надходять до спеціалізованих структурних підрозділів Бібліотеки. Проведено роботи з організації автоматизованих робочих місць (ноутбуки) для співробітників відділу наукової організації основного фонду з метою ведення топографічних каталогів та реєстрації відмов на окремих поверхах основного книгозховища. Організовано спільну роботу з БД «Відмов читачам НБУВ» відділу обслуговування основним фондом та відділу наукової організації основного фонду. Послідовний моніторинг відмов читачам дає змогу виявити недоліки в обслуговуванні та прийняти

рішення щодо усунення причин незадоволення читачьких потреб (наприклад, замовлення відсутнього видання через міжбібліотечний абонемент, виготовлення його паперової або електронної копії).

Налагодження реєстрації диспетчерами структурних підрозділів «Шляху документа» місцезнаходження документів у процесі опрацювання дала змогу проводити моніторинг процесів оброблення та проходження нових надходжень НБУВ. Слід зазначити, що перехід на опрацювання документів засобами сучасної АБІС «ІРБІС-64» сприяв зростанню темпів оброблення нових надходжень порівняно зі старою системою Allegro. Так, вже у 2010 р. було опрацьовано у 1,5 раза більше книжкових видань порівняно з річними показниками останніх 5 років.

Онлайнний каталог. Кінцевим результатом опрацювання документів, що надходять до фонду бібліотеки, є отримання каталогу та надання доступу до нього читачам / користувачам. Для задоволення потреб сучасних користувачів вкрай необхідним є інтерактивний віддалений доступ до каталогу бібліотеки (у т. ч. з можливістю онлайнного замовлення книг). Перехід на опрацювання документів засобами САБ «ІРБІС-64», яка має розвинутий сучасний WEB-інтерфейс, дав змогу впровадити оптимальні рішення для надання оперативного онлайнного доступу до інформації про надходження до бібліотечного фонду. Сьогодні користувачі НБУВ мають можливість бачити інформацію про всі нові надходження, навіть про ті видання, що знаходяться в опрацюванні і ще не мають бібліотечних шифрів. Записи електронного каталогу для користувачів оновлюються миттєво (одразу після збереження запису каталогізаторами).

Для підтримки традиційних форм обслуговування новими надходженнями, а саме, популярної у читачів послуги – експонування нових видань у відкритому доступі в залі нових надходжень (ЗНН) протягом тижня, було розроблено та впроваджено відповідні технологічні рішення. Після реєстрації акта надходжень диспетчером ЗНН зареєстровані видання автоматично розподіляються за розділами знань, що одразу ж відображається на головній сторінці онлайнного електронного каталогу, де натискаючи відповідні гіперпосилання, легко можна переглянути надходження до відповідного тематичного розділу.

Обв'язковим пошуковим елементом, який покращує навігацію у ресурсах неосяжного електронного каталогу НБУВ, має бути тематичний пошук. Відділ систематизації НБУВ індексує документний потік за Рубрикатором НБУВ, основою якого є таблиці

бібліотечно-бібліографічної класифікації для наукових бібліотек. Однак, наявність у бібліографічному описі систематичного індексу та навіть традиційна реалізація пошуку через Рубрикатор (коли необхідно спочатку відшукати відповідну тематичну рубрику за ключовими словами, а потім перейти до пошуку документів) не здатні задовольнити потреби більшості користувачів, особливо слабо обізнаних з принципами упорядкування знань у бібліотеках. Для цієї категорії користувачів було впроваджено інтуїтивно зрозумілу послугу, коли замість систематичного індексу на екрані користувач бачить інтерактивне гіперпосилання з тематичною рубрикою, натискаючи яке він автоматично отримує бібліографічну добірку за відповідною темою з величезного фонду Бібліотеки. Ця послуга з часом виявилась надпопулярною. За статистикою відвідувань та запитів до онлайнного каталогу НБУВ, кожен 3–4-й запит орієнтований саме на неї.

З метою оперативного обслуговування читачів інформаційними сервісами, засобами САБ «ІРБІС-64» було організовано та зареєстровано домен «irbisnbuv.gov.ua», що дало змогу проаналізувати відвідування електронного каталогу користувачами у всьому світі на основі послуг «GOOGLE Analytics». За статистикою, інформаційними ресурсами НБУВ цікавляться користувачі практично звідусіль. Що характерно, запити подають багатьма мовами. І як наслідок, переважно україномовний електронний каталог НБУВ породжує певні труднощі, пов'язані із сприйняттям інформації іноземними користувачами. Для подолання мовного бар'єра було використано безкоштовний сервіс «GOOGLE Translate», який уможливує швидкий переклад інтерфейсу та тексту на екрані 52 мовами світу з графічним зображенням відповідних мовних знаків за стандартом UNICODE.

Протягом січня – квітня 2011 р. цифри відвідування онлайнного каталогу НБУВ коливались від

Відвідування електронного каталогу НБУВ на карті світу

800 до 1500 унікальних відвідувань на день, у середньому ≈ 1000 відвідувань за добу. Виявилось також, що основними користувачами є громадяни України (90 %). Серед інших – представники 82 країн світу (насамперед Росії, Польщі, Німеччини, США).

Відвідування електронного каталогу НБУВ на карті України

Стосовно України маємо такі результати: 174 населених пункти, причому користувачі Києва становлять лише 52 % серед інших, наступними за рейтингом є Львів, Харків, Дніпропетровськ, Одеса.

Таким чином, здійснена робота з упровадження сучасних інформаційних засобів у НБУВ, отримані останнім часом результати переконливо засвідчують популярність бібліотечно-бібліографічних послуг національної книгозбірні. Все це створює сприятливі умови для подальшого розвитку бібліотечних інформаційних продуктів та їх інтеграції у світовий інформаційний простір.

Список використаних джерел

1. Архітектурна організація програмних засобів оперативного аналізу інформаційних ресурсів електронних бібліотек [Електронний ресурс]: заключний звіт НДР № ІТ/473-2007 (номер держ. реєстрації 0107 U 007601) / Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут» (НТУУ «КПІ»). – URL: <http://kpi.ua/didaktik/zvit473.doc>.
2. Воройский Ф. С. Корпоративные автоматизированные библиотечно-информационные системы – классификация и принципы построения [Електронний ресурс] / Ф. С. Воройский, Я. Л. Шрайберг // Электронные библиотеки: российский научный электронный журнал. – 2002. – Вып. 5. – URL: <http://www.elbib.ru/index.phtml?page=elbib/rus/journal/2002/part5/SV>.
3. Воройский Ф. С. Организация и технология переработки карточных каталогов в машиночитаемую форму для создания электронных каталогов / Ф. С. Воройский // Библиотеки и ассоциации в меняющемся мире: новые технологии и новые формы сотрудничества: ма-

териалы конф.: Судак, Автоном. Респ. Крым, Украина, 6–14 июня 1998 г. / 5-я юбилейная междунар. конф. «Крым-98». – М., 1998. – Т. 1. – С. 135–143.

4. Дубровина Л. А. Библиотечная справа в Украине в XX столетии: монография / Л. А. Дубровина, О. С. Онищенко; НАН Украины, Национальная библиотека Украины им. В. И. Вернадского. Институт рукопису. – К., 2009. – 530 с.

5. К обществу знания: Всемирный доклад ЮНЕСКО. – Париж: Изд-во ЮНЕСКО, 2005. – 239 с.

6. Лобузина Е. В. Возможности системы автоматизации библиотек «ИРБИС64» для организации работы специализированных фондов научных библиотек / Е. В. Лобузина, И. В. Лобузин // Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития: научно-практический и теоретический сборник. – К., 2010. – Вып. 85. – С. 120–130.

7. Лобузина К. В. Библиотечные классификации в современных информационных сервисах: [монография] / К. Лобузина; НАН Украины, НБУВ. – К., 2010. – 132 с.

8. Митрофанова С. В. Учет библиотечных фондов: метод. пособие. – М.: ИПО Профиздат, 2001. – 160 с. – (Сер.: «Современная библиотека»; Вып. 21).

9. Российский Центр Корпоративной Каталогизации [Электронный ресурс]. – URL: <http://www.rckk.ru/>.

10. Сидиченко Є. І. Створення багатомовного зведеного каталогу для одночасного використання під DOS та Windows // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – 2005. – Вип. 14. – С. 204–214.

11. Соколинский К. Е. Новые подходы к каталогизации заимствованием в ИРБИС-корпорации // Научные и технические библиотеки. – 2010. – № 1. – С. 96–102.

12. Стрішенець Н. Каталог у епоху Google та Amazon // Бібл. вісн. – 2010. – № 3. – С. 16–27.

13. Шлях документів у процесі бібліотечного опрацювання в Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського: інструкція / НАН України, НБУВ. Ч. 1: Шлях документів, що проходять централізоване опрацювання / уклад.: А. Г. Бровкін (наук. кер.), І. П. Антоненко, Т. І. Арсеєнко, Н. С. Гудименко, Н. Я. Зайченко, І. А. Зарічняк, Л. П. Карпова, О. Г. Кириленко, Г. С. Кириченко, Т. С. Кочубей, В. В. Матусевич, В. В. Мурзак, Н. О. Петрова, Л. В. Савицька, Б. П. Якушко. – 1999. – 89 с. + 5 схем.

14. Шрейдер Ю. А. Интеллектуальные системы и информатика // Интеллект, человек и компьютер. – Новосибирск, 1994. – С. 72–90.

15. A global catalog [OCLC – WorldCat] [Електронний ресурс] // OCLC (Online Computer Library Center, Inc.). – URL: <http://www.oclc.org/worldcat/catalog/default.htm>.

16. Kules B. Using meaningful and stable categories to support exploratory web search: Two formative studies: technical report HCIL-2005-31 [Електронний ресурс] / B. Kules, B. Shneiderman; University of Maryland. – URL: <http://faculty.cua.edu/kules/kulespublications.htm>.

17. Primo: Empowering Libraries to Address User Needs [Електронний ресурс] // Ex Libris Group. – URL: <http://www.exlibrisgroup.com/category/PrimoOverview>.